





*No mataràs*

ASSAIG, 87

COLLECCIÓ ASSAIG

SÈRIE DEU MANAMENTS

Direcció: Anna Punsoda

- I Jordi GRAUPERA, *Estimaràs Déu sobre totes les coses.*
- II Ignasi MORETA, *No prendràs el nom de Déu en va.*
- III Maria GARGANTÉ, *Santificaràs les festes.*
- IV Leticia ASENJO, *Honraràs pare i mare.*
- V Bernat DEDÉU, *No mataràs.*
- VI Blanca Llum VIDAL, *No cometràs adulteri.*
- VII David FERNÀNDEZ, *No robaràs.*
- VIII Carla VALL I DURAN, *No mentiràs.*
- IX Joan BURDEUS, *No tindràs pensaments impurs.*
- X Maria SEVILLA PARIS, *No desitjaràs els béns del proïsme.*

*Bernat Dedéu*

# NO MATARÀS

FRAGMENTA EDITORIAL

Publicat per FRAGMENTA EDITORIAL  
Plaça del Nord, 4  
08024 Barcelona  
www.fragmenta.cat  
fragmenta@fragmenta.cat

Col·lecció ASSAIG, 87  
Sèrie DEU MANAMENTS, VI  
Directora de la sèrie ANNA PUNSODA

Primera edició GÈNER DEL 2024

Direcció editorial IGNASI MORETA  
Producció editorial MARIA CALLÍS  
Disseny de la coberta ALBERT PLANAS

Imatge de la coberta Escultura de Moisès  
del Palau de Justícia de Bruges  
Imatge de la pàgina de respecte Detall d'un gravat del segle XVI  
sobre Josel van Rosheim

Impressió i relligat ROMANYÀ VALLS, S. A.

© 2024 BERNAT DEDÉU  
pel text

© 2024 FRAGMENTA EDITORIAL, S. L. U.  
per aquesta edició

Dipòsit legal B. 490-2024  
ISBN 978-84-17796-99-0

Amb el suport de  

RESERVATS TOTS ELS DRETS

*Per a l'Anna, la meva germana,  
aquest primer i últim llibre.*





*It is impossible a Common-wealth should stand,  
where any other than the sovereign, hath a  
power of giving greater rewards than Life; and  
of inflicting greater punishments, than Death.  
Now seeing Eternal life is a greater reward,  
than the life present; and Eternal torment a  
greater punishment than the death of Nature;  
it is a thing worthy to be well considered, of  
all men that desire (by obeying Authority) to  
avoid the calamities of Confusion, and Civil  
war, what is meant in holy Scripture, by Life.  
Eternal, and Torment Eternal; and for what  
offences, and against whom committed, men  
are to be Eternally tormented, and for what  
actions, they are to obtain Eternal life.*



THOMAS HOBBS, *Leviathan*





## ÍNDEX

Prefaci	II
I El primer dels contractes	17
II Ciutadans lliures i enemics mortals	49
III Esferes immunitàries	65
II No (et) mataràs	73
Bibliografia	79





## PREFACI

QUALSEVOL ÉSSER HUMÀ ha tingut la temptació de matar. No hi fa res si la persona en qüestió es declara antibel·licista i incapaç d'aixafar un insecte, si és considerada una progenitora modèlica per les seves amistats i per la comunitat político-moral on voldria pertànyer, o fins si tot si és un eremita que només xerra amb les bestioles del bosc. La frisança per sacrificar l'altre és tan consubstancial a la nostra natura com l'ardor per tenir cura de la mainada o el deure d'estimar el proïsme. Aquesta pulsio de l'home per occir no s'explica per una tendència biològica de sobreviure ni tampoc per la repetició de patrons apresos al llarg de la història humana, com ara l'Holocaust, la guerra de 1936 o la violència de gènere. La necessitat racional d'escabetxar la vida de l'altre, de treure'l del mig per continuar caminant (o regnant) és, de fet, el preludi de qualsevulla relació entre nosaltres. Resulta, dit d'una altra manera, la condició de possibilitat de la mateixa política.

El desig de matar és una hipòtesi que, en la immensa majoria dels casos i per fortuna, no acaba d'acomplir-se del tot. El lector deu haver pronunciat manta vegada la frase «si pogués, el mataria». Fins i tot es deu haver atrevit a segellar una discussió d'amistat dient «si em fas això, et mataré», només per inflamar-se d'ira, fantasiejar amb la possibilitat de perpetrar un crim sense càstig o, simplement, per sentir-se culpable d'haver plantejat la hipòtesi d'executar el que més s'estima. El cinquè manament és el més important de tots precisament perquè si no es complís acabaria amb la humanitat mateixa, però també perquè la seva hipòtesi és una constant vital tan persistent com el batec del cor. I, encara, la importància del «no mataràs» s'explica perquè, a diferència dels altres deures morals dictats per la divinitat, el seu incompliment implica un greuge que no podrem reparar mai. El resultat d'allitar-se amb la professora de ioga, de desitjar l'automòbil del cunyat o de furtar una bitlleta és restituïble. Però no hi ha forma de compensar la mort d'un humà.

La divinitat ens prohibeix matar perquè n'és una experta i perquè ens ha explicat de la forma més bella possible com els homes (i les comunitats) s'han constituït i han madurat políticament a còpia de practicar l'assassinat. Aquest assaig voldria explicar

com Déu va ensenyar-nos a matar, d'entrada i d'una forma encara intuïtiva, els primers éssers de la terra; i després, amb una capacitat filosòfica envejable, el seu primer profeta i el poble d'Israel. I com aquest mètode es troba a la base de la majoria de constitucions dels estats moderns.

L'assassinat de l'altre podria disculpar-se, dèiem abans, pel fet d'ésser una pura hipòtesi. És cert, però la força i el plaer de la mateixa conjectura (en altres mots, la lucidesa i la increïble capacitat de visionar com estossinaríem l'altre, cop a cop, membre a membre, fins a dessagnar-lo i continuar colpejant-lo encara que fos mort) és allò que ens espanta del nostre propi voler. En aquest sentit, que la pulsó de matar es faci real o no, fins i tot que tingui certa relació amb els assassinats o les guerres que podem veure a la televisió, és un problema filosòfic menor. L'important de debò és l'esperit constructiu, d'alliberament i de bellíssima imaginació, que deriva de la simple hipòtesi que guardem al calaix: si ho volguéssim, podríem linxar l'altre sense gaire problemes. Aquest detall, aparentment menor, resulta d'una importància transcendental. Assassinar una persona és molt fàcil. Dit d'altra manera, resulta molt més difícil, molt més costós socialment (a vegades fins i tot és èticament molest) mantenir algú

viu que no pas matar-lo. La idea és tan dolorosa com certa: la capacitat de treure la vida és allò que ens fa iguals.

La major part de la tradició filosòfica occidental ha explicat l'evolució de l'home i la seva pruija d'ajuntar-se en ciutats i estats partint de la voluntat d'assolir l'excel·lència ètica, ja sigui a través de la guia d'un rei filòsof bondadós, ja sigui mitjançant la gènesi aparentment laica d'un contracte social on hom renuncia a la força bruta per viure en pau i tranquil·litat. Aquesta escola, que és importantíssima i ha secularitzat els manaments divins per convertir-los en màximes ètiques tan universalitzables com sigui possible, no és la que m'interessa. Jo m'ocuparé de la part fosca del nostre llegat de pensament, dels genis de la filosofia que han bastit l'antropologia de l'home sobre la presència latent i espectral del cinquè manament. En altres paraules, repassarem les idees d'uns escriptors d'idees per als quals la força del cinquè manament i la nostra malaltissa forma de caure-hi naturalment són allò que s'amaga a l'interior més interior de l'ànima, alhora que l'arrel de la nostra pulsio de viure en comú se satisfà malgrat (o mercès a) la possibilitat d'assassinar. Aquest és, doncs, un text sobre els qui es van atrevir a pensar d'una altra manera.



El tret comú d'aquestes veus dissidents de la filosofia és el de prendre's el text sagrat com una eina primordial de pensament polític. En efecte, tots els protagonistes de la Bíblia (inclosa la divinitat) comparteixen l'afany de convertir-se en sobirans. I, com a tals, la majoria d'aquests homes s'enfronten a l'imperatiu d'executar els rivals, per molt que sigui en nom de la bondat i amb l'excusa d'un pla que té l'objectiu de donar exemple als homes i fer-los millors en un futur indeterminat. Si Déu hagués volgut posar un subtítol a la seva obra mestra literària, hauria d'haver sigut, sens dubte, «Un llibre sobre la mort». Em dispenso, amb tota la manca d'humilitat del món, a fer-li de portaveu. Tornaré a explicar alguna de les seves històries. Serà molt difícil trobar paraules més adequades que les seves, amb aquella veu deliciosament autoritària i mancada de qualsevol passió. Els pensadors m'hi ajudaran. I per no torbar-te en excés i fer-ho més alegre, estimat lector, de tant en tant et cantaré alguna melodia de l'únic compositor que va atrevir-se a encarnar la divinitat. Tingues paciència. I fe.

Però tingues sempre present una cosa. Tu també has volgut matar. I, malgrat que et pesi, el manament (cinquè) no és allò que ha aconseguit aturar-te.



# I

## EL PRIMER DELS CONTRACTES

ABANS D'ERIGIR-LO com a portador i primer hermeneuta del Decàleg cristià, la divinitat escull Moisès per alliberar els hebreus (l'Altíssim havia llegit parcialment Kant i sabia que la llibertat és la *ratio essendi* de la llei moral i etcètera). La història del profeta és prou coneguda per l'Èxode i, sobretot, per la gràcia fílmica de Cecil B. DeMille. Fill de la tribu de Leví, Moisès evita la mort i se salva de l'edicte faraònic que obliga a matar els mascles hebreus (el rei d'Egipte temia el poble israelita, més nombrós i fort que la seva gent) perquè la seva mare l'abandona a la vora del Nil, d'on l'acaba recollint la filla del faraó. Tot i ser adoptat com un manaire egipci més, Moisès s'adona dels patiments de la seva tribu i, en el seu primer acte d'independència real, es carrega i enterra un soldat egipci que gaudia fuetejant un pobre esclau hebreu. El fet acaba sent conegut pel faraó, que posa preu a la seva closca, i provoca l'exili del

futur profeta a Madian, on acaba trobant família i es dedica a pasturar tranquil·lament el ramat del sogre.

Durant la seva absència, el dolor dels israelites continua augmentant fins que Déu se n'afarta i cerca Moisès en l'arxifamosa escena de la bardissa. Tot i la parquedat estilística de l'Èxode, l'escriptor bíblic (que devia conèixer l'obra de Rousseau) posa especialment èmfasi en la caracterització bonhomiosa i un pèl enze del protagonista com un bon salvatge inofensiu. Contravenint el prejudici d'alguns autors que imputen escassa complexitat als personatges bíblics (adduint que accepten els designis de la veu divina sense cap mena de protesta o cangueli), Moisès de seguida s'afanya a exhibir la seva modèstia d'una forma un pèl exasperant: «¿Qui soc jo per anar a trobar el faraó i fer sortir els israelites d'Egipte?» (Ex 3,11). La manca d'expertesa política de Moisès també podem veure-la en el seu caràcter, proper a l'autisme lingüístic. Davant la incertesa d'haver d'adreçar-se al seu futur poble, pregunta a la bardissa: «Però, si em pregunten quin és el seu nom, ¿què els responc?» (Ex 3,13). Déu, que té ben llegit Heidegger, respon: «Jo soc el qui soc» (Ex 3,1-22).

Déu tria un home absolutament prepolític i no violent per iniciar una revolta que, ja de bell antuvi, sabem que comportarà incomplir un manament, el

cinquè, que encara no ha sigut ni tan sols enunciat: «Jo sé prou que el rei d'Egipte no us deixarà marxar, si no és per la força. Però jo estendré la mà i atacaré Egipte amb tots els prodigis que faré enmig d'ells. Aleshores us deixaran marxar» (Ex 3,19-20). Déu sap que la política és anterior a la llei, cosa gens menor si pensem que ell mateix n'és el futur legislador. Al seu torn, el primer contacte amb Moisès resulta encara més transcendental perquè demostra que l'omnipotència divina sorgeix d'una doble impotència: Déu hauria pogut alliberar el seu poble fàcilment aniquilant els egipcis (de fet, ganduleja fins que els gemecs dels israelites esdevenen insofribles), però necessita un portaveu que vehiculi la seva voluntat. Aquest fet tampoc no és menor: abans de manifestar-se en forma d'home a través del fill, ha de convertir un pastor en guerrer.

L'evolució de Moisès fins a l'acceptació de la necessitat de matar (i d'assumir com a normal l'ús de la violència) és un procés narratiu admirable que es va filant, cal insistir-hi, tant en els diàlegs com en els silencis de l'Èxode. De fet, el poder diví expressat a través del profeta s'afirma amb una rotunditat que resulta indiscutible: «Ells escoltaran la teva veu» (Ex 3,18). El dubte paranoic de Moisès com a líder ungit, en canvi, és el d'un eunuc esporuguit que no

només dubta de l'alliberament, sinó també de la seva pròpia capacitat com a guru dels israelites: «Però mireu que no em creuran ni escoltaran la meua veu, sinó que diran: Jahvè no se t'ha pas aparegut.» En un dels primers exercicis de coacció argumental de la nostra literatura, Déu demostra el poder a Moisès convertint el seu bastó en una serp i fent-li acostar la mà al pit per tornar-la leprosa com la neu. Conscient de l'escassíssim abast d'aquests trucs de màgia, Déu introdueix la previsió violenta de les plagues com a part de l'ensinistrament del seu cadell. Fins aquest moment, l'abast de la força contra els egipcis depenia de l'abstracció d'una promesa.

«Si no creuen aquests dos prodigis ni escolten la teua veu, prendràs aigua del Nil i l'escamparàs a terra, i l'aigua que hauràs pres del Nil es convertirà en sang sobre la terra» (Ex 4,9). Resulta ben curiós que l'escriptor anònim d'aquest fragment bíblic pugui contar-nos tantes coses a partir d'una situació de gran comicitat, entre un Déu que és a punt d'iniciar una guerra i un heroi que només sap comandar un grup de cabres. Moisès hi torna: «Perdoneu, Senyor. Jo soc home de poques paraules, abans d'ara i d'ençà que us comuniqueu amb el vostre servent. Tinc la boca i la llengua pesants» (Ex 4,10). La resposta divina, un dels versets més coneguts de tota la

poesia bíblica, resulta encara més cabdal. Quan Déu comença a empenyar-se amb el seu futur heroi santifica per primera vegada la unió indissociable entre llenguatge i violència: «¿Qui ha posat la boca a l'home?¿Qui el fa mut, sord, que hi vegi o cec?¿No soc jo, Jahvè?» (Ex 4,11). Déu sap perfectament que Moisès és capaç d'ordir un discurs; però a la llengua encara li manca la capacitat de donar ordres. Llavors Déu no posa boca a l'home, sinó que li regala una espasa.

La vehiculació del poder polític (i de la coacció) a través del llenguatge es mostra encara amb un joc més delirant. Davant l'enèsim dubte del profeta, Déu proposa al seu servent que s'expressi per via del seu germà Aaron: «Jo sé que ell parla bé. I justament et ve a trobar. Quan et vegi, s'alegrarà de tot cor. Parla, doncs, amb ell: posa-li als llavis tot el que t'he dit. Jo seré a la teva boca i a la seva i us ensenyaré el que heu de fer. Ell parlarà per tu al poble. Ell et farà de boca, i tu li faràs de Déu» (Ex 4,14-16). L'altura conceptual d'aquest fragment és difícil d'equiparar com a contracte fundacional. És a dir: Déu ha parlat al seu servent (el poder absolut ha coaccionat l'individu) i aquest, al seu consanguini; com que el poder només pot propagar-se entre els homes —és a dir, quan el mandat de la violència és compartit, com en una besada— l'Altísim

es transmuta en la boca de Moisès. Conseqüentment, Aaron és la nova cadena de l'exèrcit, però l'incitador (el primer sobirà, el primer representant de Déu) ja pot considerar-se diví. «Ell et farà de boca, i tu li faràs de Déu.» No s'ha escrit mai un resum més bo de l'abast del poder.

La transmissió de la violència (i l'alliberament dels súbdits) a través del llenguatge i la deïficació del profeta com a sobirà es palesarà amb més claredat poc després. Val la pena contrastar, abans d'entrar en l'episodi de les plagues, la figura de Moisès com a bon salvatge i l'establiment de la seva condició de sobirà. Al famós capítol 31 del llibre dels Nombres, Déu demana a Moisès que es vengui dels madianites. Els dubtes iniciàtics del líder guerrer s'han esvaït del tot a l'hora de posar ferma la tropa: «Armeu entre vosaltres homes per a la guerra que vagin contra Madian, per executar la venjança de Jahvè contra ells. N'enviareu mil de cada tribu, de totes les tribus d'Israel» (Nm 31,3). El que segueix és una de les escenes bíbliques més salvatges d'un llibre prou generós en l'art de la carnisseria: «Van combatre contra Madian, tal com Jahvè ho havia manat a Moisès, i mataren cinc reis [...]. Els israelites s'endugueren les dones de Madian amb la seva mainada, i els saquejaren tot el bestiar, tots els ramats i totes les possessions.